

УДК 331.88 (47.71) : 341.223.1 «1917/1920»

О. М. ОЛІЙНИК, канд. юрид. наук, доцент, ХНПУ імені Г. С. Сковороди,
Харків

РОЗВИТОК РОБІТНИЧОГО ЗАКОНОДАВСТВА ТА ОРГАНІВ РЕГУЛЮВАННЯ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У ПЕРІОД ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ УРЯДІВ (1917-1920 РР.)

У роботі досліджено історію розвитку трудових відносин у період діяльності урядів УНР та Української держави П. Скоропадського. Аналіз відповідних джерел свідчить, що створене у досліджуваній період вітчизняне трудове законодавство відповідало рівню найбільш розвинених країн світу. Доведено, що одним із головних недоліків регулювання в сфері праці була недосконала організаційна побудова урядових органів в сфері праці і особливо їх місцевих органів.

Ключові слова: трудові відносини, сфера праці, трудове законодавство, УНР, Українська держава.

Вступ. Актуальність дослідження визначається важливістю розвитку саме трудових відносин у наш час, коли з одного боку ще діють норми радянських часів, перш за все, Кодекс законів про працю УРСР 1971 р. [13]. З іншого боку, на підприємствах та в організаціях державної і особливо приватної форми власності, спостерігаються систематичні грубі порушення трудового законодавства.

Отже, для глибокого усвідомлення та ефективного вирішення завдань щодо регулювання трудових відносин у нашій державі, виникла гостра потреба дослідження відповідного історичного досвіду, набутого у цій сфері.

У зв'язку з цим, важливим є вивчення та узагальнення досвіду генезису трудових відносин й органів їх регулювання в період діяльності українських урядів (Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського, Директорії) протягом 1917-1920 рр. Цей період багато в чому нагадує сучасні реалії в нашій країні, тому він привертає увагу правознавців, економістів та істориків.

Трудове законодавство сучасної України спирається на здобутки своїх попередників. При цьому, найбільш забутими є трудові відносини періоду української національної революції ХХ ст. Втім, чимало проблем застосування трудового законодавства тих часів не тільки не втратили актуальності, а й набули певної гостроти та потребують нагального розв'язання у нових сучасних реаліях, коли розгортання процесів побудови капіталізму створює принципово нові стосунки між роботодавцями і працівниками, вимагає напрацювання нових форм співпраці з метою уникнення небажаних конфліктів, щоб реалізувати в нашій державі конституційні норми суспільної солідарності і соціального партнерства. Загострюються проблеми безробіття, охорони праці, виробничого травматизму і профзахворювань.

Історіографія досліджуваної теми достатньо складна і неоднозначна, оскільки охоплює праці радянських, українських, діаспорних та сучасних вітчизняних дослідників. Серед них можна окремо виділити наукові праці Н. Александрова, Б. Андрусишина, В. Горошочка, К. Горшеніна, І. Громової, Д. Дорошенка, Б. Колесникова, Ю. Крейзеля, О. Реєнта, П. Скоропадського, С. Ткаченко, П. Христюка [1; 2; 3; 7; 8; 9; 11; 14; 15; 17; 18; 21; 23]. Однак ці праці цілком по-різному, іноді діаметрально протилежно оцінюють політику українських урядів у сфері праці. Вони присвячені, як правило, лише деяким аспектам вищезазначеної теми, несуть ідеологічну складову, що не сприяє об'єктивності розгляду проблеми.

Метою статті є спроба дослідити проблему розвитку трудових відносин національними урядами в період української національної революції 1917-1920 рр.

Виклад основного матеріалу. Бурхливий розвиток підприємницької діяльності в Російській імперії у другій половині ХІХ ст., швидке зростання промислового виробництва викликали необхідність у створенні законів, націлених на регулювання трудових відносин. Перші законодавчі акти з їх регулювання, що склали «фабричне» законодавство, були викликані, головним чином, масовою страйковою боротьбою російського робітничого класу [1, с.74]. Так, наприклад, червнево-

жовтневі закони 1886 р. стали прямим результатом страйків у центральних регіонах імперії 1885-1886 рр. Червневому закону 1897 р. (про робочий час) передували могутні страйки в Санкт-Петербурзі у 1895-1896 рр. Прийняті царським урядом у різний час «фабричні» закони були включені в «Статут про промисловість». Він входив у другу частину XI тому «Зводу Законів Російської імперії». 1913 р. «фабричні» закони були виділені зі «Статуту промисловості» в особливий «Статут про промислову працю», включений до того ж XI тому «Зводу законів» [22].

Перша світова війна значно погіршила становище робітників Росії та України. До того ж українські території стали ареною широких бойових дій. Швидко зросла чисельність біженців, людей, що втратили все. У містах, у зв'язку з цим, зросло безробіття. Царський уряд, захищаючи інтереси, перш за все, власників промислових підприємств, ліквідував навіть ті нужденні поступки, які він був вимушений зробити під тиском робітників в другій половині XIX – на початку XX ст. Понаднормова праця під лозунгом «роботи на оборону» збільшили робочий день, що приносило підприємцям величезні прибутки. Все це викликало широке незадоволення робітників, які з 1915 р. знов розпочали страйкувати. Тільки в Україні в цей час відбулось близько 1000 страйків [21, с.17]. У Російській імперії швидко поглиблювалися всі суперечності суспільного розвитку та загострення революційних тенденцій, які в лютому 1917 р. призвели до усунення від влади імператора Миколи II і перемоги в країні буржуазно-демократичної революції.

Під тиском робітників, Тимчасовий уряд поставив за мету прискорити подальший розвиток і вдосконалення регулювання трудових відносин. Таким чином, він вже в першому своєму зверненні до народу від 2 березня 1917 р. проголосив свободу слова, зборів і страйків [4, с.129]. Серед інших нормативних актів в сфері праці найбільш важливими були наказів «Про примирюючі установи», «Про впровадження положення про біржі праці» (серпень 1917 р.), трохи раніше був виданий декрет «Про робітничі комітети на промислових підприємствах» (23 квітня 1917 р.) [8, с. 18-19]. Наслідком революційних вимог робітництва, яким вимушений був поступитись уряд О. Керенського, було видання 11 липня 1917 р. наказу про створення на місцях комісаріатів міністерства праці [24, спр.3, арк.1]. На території України було засновано два обласних комісаріату праці: один для Донбасу, інший – для решти частини України [10].

Утворена в березні Центральна Рада на чолі з М. С. Грушевським, поступово здобуваючи підтримку і авторитет серед широких верств населення України, в перші місяці після повалення самодержавства самостійної соціально-економічної політики, в тому числі, й в галузі трудових відносин, не вела. Цими питаннями займалися вищезгадані місцеві органи Тимчасового уряду – комісаріати Міністерства праці. Така позиція пояснюється тим, що Центральна Рада була пов'язана угодами з Тимчасовим урядом щодо утримання органів влади в Україні від вирішення нагальних питань соціально-економічного устрою до Установчих Зборів. Віддавши на відкуп Тимчасовому уряду розв'язання важливих соціально-економічних проблем, Центральна Рада втратила вагомі важелі впливу на

робітництво, де значний вплив мали більшовицькі організації, Ради робітничих депутатів та профспілки [2, с. 28].

З приходом до влади більшовиків Центральна Рада змушена була визначитися у робітничій політиці. III Універсал 7 (20) листопада 1917 р. проголосив, що праця робітництва в УНР має бути негайно упорядкована [11, с. 67-68]. Але втілювати в життя ці положення не було кому, бо портфель генерального секретаря праці був вільний аж до 12 листопада 1917 р., коли його було вручено члену УСДРП, голові Всеукраїнської Ради робітничих депутатів М. Поршу, який на початку січня 1918 р. очолив ще й Генеральне секретарство військових справ. Для вирішення соціальних конфліктів у загальнодержавному масштабі, у складі Генерального Секретаріату почав діяти департамент взаємовідношень між працею і капіталом. Слід зазначити, що на той час трудові конфлікти, перш за все, виникали через заробітну платню і лише на другому плані були питання правового регулювання такі як: найму та звільнення робітників та службовців, робочого часу та відпочинку, охорони праці, оплата представників профспілок та робітничих комітетів тощо.

Після перемоги Лютневої революції, був проголошений принцип свободи коаліцій, і відтоді в Україні, як і в Росії відкрилися широкі можливості для створення професійних спілок. Дотримання сторонами колективних договорів між профспілками, як представниками працюючих, та працедавцями давало можливість уникати жорсткого протистояння в сфері праці. Частково цей процес регулювався державними органами, частково страйковою боротьбою та компромісами між робітниками та підприємцями.

Фактично протягом всього періоду існування Центральної Ради трудові відносини на переважній більшості підприємств регулювались колективними договорами. У випадку конфліктів спочатку вони обов'язково вирішувались примирюючої камерою, яка створювалась на місцях на паритетних началах. У разі неможливості вирішення трудового конфлікту, справа передавалась до Центральної примирюючої камери; останньою інстанцією щодо вирішення цієї категорії справ був суд [3, с. 112-113].

З проголошенням УНР, Україна отримала таку важливу ознаку державності, як право видавати закони, обов'язкові для населення, що постійно чи тимчасово проживало на території держави. Тому в уряді та в органах праці УНР хоч і повільно, але велася робота по розробці трудового законодавства. Так, 28 листопада 1917 р. було ухвалено закон «Про робітничі комітети» [6]. На початку 1918 р. урядом Центральної Ради було видано цілий ряд нових законів у галузі трудових відносин, зокрема, «Про фабрично-заводські комітети», «Про примирюючі камери», «Про зміну Положення про забезпечення робітників на випадок хвороби», «Про біржі праці», «Про місцеві комісаріати праці» тощо [7].

У роботі знаходився ще цілий ряд законопроектів, які мали охопити весь спектр трудових відносин: проекти законів «Про страйки», «Про страхування від безробіття», «Про профспілки», «Про промислові суди», «Про трудові договори». Передбачалося створення Головної Ради праці для регулювання відносин на

підприємствах. До її організації функції узгодження трудових відносин між робітниками і підприємцями мало виконувати «Головне присутствіє фабричних та гірничозаводських справ у м. Києві» [3, с. 95].

Аналіз законодавчої діяльності Центральної Ради в галузі трудових відносин показує, що вона прагнула проводити соціально-економічні перетворення в інтересах більшості народу України, ставила за мету створити таке робітниче законодавство, яке б застерігало суспільство від соціальних потрясінь і конфронтації. Тобто, ідеї класової боротьби і конфронтації протиставлялась альтернатива реформізму і соціального партнерства через вдосконалення законодавства.

Законодавчим шляхом Центральна Рада намагалась вирішити й інші питання робітничої політики. Серед найвагоміших були питання про восьмигодинний робочий день, пенсійне забезпечення, ліквідацію безробіття тощо.

25 січня 1918 р. Мала Рада поспішно прийняла закон про восьмигодинний робочий день, опублікований під час перебування уряду в Житомирі. Закон поширювався на всі підприємства, що користувалися найману працю незалежно від його розміру та власника [9]. Це був, безумовно, найбільш радикальний закон, що стосувався широких верств трудящих. Але він став і останнім в цьому ряді.

Нерішучість і непослідовність Центральної Ради в здійсненні робітничої політики, малоефективність виконавчої вертикалі влади, призвело до того, що, незважаючи на прийняття численних законів і проектів, спрямованих на поліпшення життя широких верств трудящих, воно з кожним місяцем погіршувалося. Це спричинило падіння авторитету Центральної Ради і втрату нею влади в Україні. Влада перейшла до рук П. Скоропадського, який 29 квітня 1918 р. на з'їзді хліборобів-демократів був проголошений гетьманом Української держави.

Політика Гетьманату в галузі праці і трудових відносин формувалася на основі «Грамоти до всього українського народу» від 29 квітня 1918 р., в якій містилася обіцянка забезпечити права робітничого класу [10]. 18 травня уряд Української держави залишив чинними всі закони, обіжники та розпорядження, що стосувались трудових відносин, видані Тимчасовим урядом та Центральною Радою [2, с. 30]. Така позиція виключала тиск на державну владу з боку окремих класів чи груп і створювала перспективи для розбудови економічно сильної та політично незалежної України, за участю всього українського народу без врахування соціального й економічного поділу. Це було підтверджено і в «Законах про тимчасовий державний устрій України про гетьманську владу», де у п. 18 вказувалось, що «кожен український козак і громадянин має право вільно вибрати місце проживання і роботу...» [19, с. 87-90].

Уряд гетьману успадкував від Центральної Ради відповідний апарат та законодавство. Зокрема, на перших порах Міністерство праці Української держави діяло на основі «Постанови про штати Народного Міністерства праці» [25, спр. 12, арк. 8]. Згідно з цим нормативно-правовим актом, міністерство очолював міністр праці, який здійснював загальне керівництво. 3 травня 1918 р. посаду міністра праці

обійняв Ю. М. Вагнер. Це був 53-річний обрусілий німець, зоолог, професор Київського політехнічного інституту. Він був не просто професором-теоретиком, а мав досвід вирішення соціально-економічних питань, оскільки деякий час працював головою секції праці при Військово-промислового комітеті, який був створений у 1915 р. для сприяння урядові у справі постачання армії і флоту всіма необхідними предметами спорядження і постачання [10; 11, с. 315]. Як урядовця, що, «на жаль, не мав здібності переконувати своїх колег у правоті своїх думок, не користувався ніяким впливом у раді міністрів», – характеризував Ю. Вагнера П. Скоропадський. [18, с. 167, 294].

У жовтні 1918 р., коли гетьманський уряд переживав кризу, Національний союз, що готував повстання проти гетьмана, з метою надання уряду національно-українського характеру, висунув на посаду міністра праці кандидатуру українського соціаліста-федераліста, фахівця з етнічних та міжнаціональних проблем, юриста М. А. Славинського [11, с. 394]. У новому кабінеті, сформованому 24 жовтня, М. Славинському і дістався портфель міністра праці.

У праворадикальному кабінеті С. М. Гербеля посаду міністра праці обійняв колишній товариш міністра праці професор В. А. Косинський – фахівець з соціально-економічних проблем, він свого часу брав участь у розробці земельної реформи, вивчав продуктивність праці на шахтах Донбасу. 14 листопада В. Косинський увійшов до складу новоствореної Української академії наук, як академік по кафедрі сільського господарства відділу соціальних наук, де працював разом з відомим економістом М. Туган-Барановським. Згодом В. Косинський емігрував за кордон, де у 1920 р. помер [11, с. 68].

Можна також зауважити, що в період Української держави, як і в добу Центральної Ради, місцеві органи праці та фабрична інспекція залишилися практично без змін. Так, старшим фабричним інспектором Волині працював С. І. Гаєвський, який обіймав цю посаду ще в червні 1910 р.

Гетьман та його уряд прагнули досягти соціального компромісу між полярними соціальними силами – трудящими, їх професійними організаціями та підприємцями. Влада ставила за мету виробити таке законодавство, яке б попереджало соціальні вибухи. Для того, щоб примусити промисловців, які об'єдналися в сильну організацію Протофіс (Рада промисловців, торгівлі, фінансів і сільського господарства), піти на поступки робітникам, треба було мати сильні державні структури, яких у гетьмана не було. Реакціонери з Протофісу були проти будь-якого втручання держави у їхні стосунки з робітниками.

На проведення державної політики в сфері праці впливали проголошені робітничі декрети в сусідній РСФРР. Це вимагало від уряду певної лібералізації. Наприклад, 15 липня 1918 р. був створений Комітет праці – міжвідомчий дорадчий орган при Міністерстві праці, який мав попередньо обговорювати всі законопроекти, що регулювали трудові та соціальні відносини [2, с. 31]. Ідея організація такого комітету з'явилась ще в часи Центральної Ради, але після гетьманського перевороту відійшла на другий план. Складно зрозуміти мотиви

гетьманського уряду при створенні Комітету. Чи це була видимість співпраці працівників з міністерством праці, чи поступкою об'єднаним промисловцям. Згідно Закону Ради Міністрів «Про Комітет праці» цей орган складався з шести представників різних міністерств, двох професорів – спеціалістів з економіки, восьми представників від промисловців та восьми від робітників [14, с. 94]. Таким чином, у ньому були представлені як підприємці, так і представники робітників і державних установ. Члени комітету від працівників й підприємців повинні були обиратися відповідними об'єднаннями промисловців й профспілок основних галузей тогочасного виробництва, причому діяла низка обмежень, наприклад віковий ценз – не менше 25 років на момент обрання.

Всього відбулося дві сесії Комітету. На них були розглянуті законопроекти про робітничі комітети, Головну Страхову Раду, Страхові Присутності та про Палати Праці. Робота комітету на жаль не дала можливості знайти компроміси між робітниками та промисловцями. Його сесії показали, що представники робітників постійно знаходились у меншості, їх вплив на роботу комітету був мінімальний. Тому незадовго до падіння гетьманського уряду в листопаді 1918 р. профспілки вийшли з цього «бутафорного» органу [14, с. 98]. Можна зробити висновок, що Комітет праці не зміг захистити інтереси робітників, а, навпаки, погіршив їх становище, запровадивши під міністерським тиском дванадцятигодинний робочий день на всіх металургійних підприємствах України [17, с.109].

Прагнучи налагодити до краю розладнану війною і революцією промисловість, будучи змушеним виконувати важкі умови Брестського миру, П. Скоропадський під тиском земельних власників та реакціонерів з Протофісу, які всіляко намагались примусити гетьмана «вести їхню політику» [5, с. 154], вдався до таких жорстких і, звичайно, непопулярних заходів, як відступ від закону про 8-годинний робочий день та поновлення дії «Тимчасових правил про покарання за участь у страйках» від 2 грудня 1905 р. [16, с. 68-70]. Підприємці стали часто вдаватись до локаутів, внаслідок чого зростало число безробітних, зріли нові соціальні конфлікти. З боку властей, особливо на місцях, широко практикувались репресії проти лідерів робітничого руху та їх організацій – гоніння, обшуки, арешти і, навіть, фізичні розправи. Проти репресій багато разів виступало Міністерство праці, діяльність якого передбачала довіру з боку населення, без чого не можна було проводити узгоджену з працедавцями та робітниками політику в сфері праці [2, с. 31].

Українські профспілки, в свою чергу, виступали проти одержавлення, яке відбувалося в сусідній більшовицькій Росії. Про це можна стверджувати відповідно до звіту центру незалежних профспілок України (Укрцентропрофу) до I Всеукраїнської профспілкової конференції та матеріали цієї конференції (травень 1918 р.). При цьому, українські профспілки виступали за зберігання зв'язків з професійними об'єднаннями північного сусіда [14, с. 62-63]. Таким чином, профспілки хоча і не були заборонені, але не могли діяти так само, як за часів Центральної Ради. Відповідно, в цілому вони відносилися вороже до гетьманського уряду і знаходилися під певним впливом більшовицької влади та її профспілок.

Незважаючи на вжиті державою заходи в сфері праці, соціальний антагонізм посилювався, особливо після прийняття законодавчих актів, які обмежували завоювання робітників під час російських революцій та Центральної Ради. Це призвело до загального страйку залізничників влітку 1918 р. Причому фінансування та всіляку допомогу він отримав від Москви. Так, під егідою ВЦРПС було зібрано 1 млн. 580 тис. рублів для допомоги страйкуючим українським залізничникам [14, с. 110]. Хоча цей страйк і зазнав поразки, відношення до уряду з боку працівників та суспільства ще більше погіршилось.

Очевидним є те, що запропонована соціально-економічна політика гетьмана П. Скоропадського, в тому числі і в трудових відносинах, не знайшла підтримки у тих, на кого вона була спрямована, а навпаки, викликала різке несприйняття її трудящими.

Після втрати влади П. Скоропадським, керування країною перейшло до Директорії. Її програма по регулюванню трудових відносин була викладена в її Декларації, опублікованій 26 грудня 1918 р. Декларація відміняла закони і постанови Гетьманського уряду в сфері праці: було відновлено 8-годинний робочий день, право коаліцій і страйків, право фабзавкомів; проголошувався державний робітничий контроль на фабриках і заводах; приватна власність перестала бути гарантованою; принципи робітничої політики Директорії підтвердив Трудовий Конгрес [2, с. 34].

У проекті ж «Основного державного Закону Української Народної Республіки» у 29 Артикулі відзначено, що «кожен громадянин має право вільного вибору професії і заробітку; обмеження в тім напрямку можна допустити тільки шляхом закону» [19, с. 95-118].

Після приходу Директорії до влади комісаром по Міністерству праці був тимчасово призначений Л.Д. Михайлів, який після переїзду Директорії УНР і керуючих відділами до Києва, 21 грудня склав свої повноваження на призначеного урядом тимчасово керуючого Міністерством праці С. І. Гольдельмана [25, спр. 12, арк. 204 зв.]. С. І. Гольдельман пробув на своєму посту всього декілька днів через те, що наказом Директорії від 26 грудня 1918 р. була призначена перша Рада Народних Міністрів, виконуючим обов'язки міністра праці в якій став колишній комісар міністерства Л. Д. Михайлів [23, с. 20].

Незважаючи на те, що Директорією була прийнята постанова про негайне звільнення всіх призначених при гетьмані чиновників, справа рухалася помалу, що добре видно на прикладі Міністерства праці, в якому обмежилися зміною міністра та ще декількох урядовців. Склад апарату міністерства залишився майже без змін.

З 25 квітня 1919 р. на посаду міністра праці було призначено 38-річного українського політичного діяча та публіциста Йосипа Безпалка [26, спр. 10, арк.1].

Для розробки нового законодавства про працю, при уряді Директорії була створена спеціальна Законодавча комісія, до складу якої увійшли представники професійних спілок. Трудове законодавство Директорії готувалося з урахуванням досвіду країн Європи та США, а також УСРР та РСФРР. Комісією була розроблена,

а урядом прийнята ціла низка законів по організації виробництва, боротьбі з безробіттям, з охорони праці, соціального страхування тощо [2, с. 35].

Відсутність чіткої вертикалі влади, політичний хаос, отаманщина призводили до того, що на місцях, а особливо в армії, до профспілок ставилися з підозрою і недовірою. Це псувало імідж Директорії серед робітників та службовців [2, с. 35]. Хоча, слід зазначити, що й на першому етапі діяльності Директорії профспілки боку відкрито їй не підтримували, не допускаючи при цьому відвертих конфліктів [14, с. 133].

Міністерством праці також були розроблені такі закони в сфері праці, як про страхування від безробіття, про промислові суди, про Голову та Районні палати праці, Головну і Районні страхові компанії, державний контроль над промисловістю тощо [3, с. 258]. Законодавча робота Директорії в сфері трудових та соціальних відносин знаходилась під впливом аналогічного законодавства радянської влади. Про це свідчить, наприклад те, що законодавчо регулюючи Ради соціального забезпечення, зокрема Головну Раду, уряд використовував досвід діяльності Народної ради соціального забезпечення, утвердженої ще Постановою РНК від 6 березня 1918 р. [20, с. 338].

На жаль, внаслідок паралічу республіканського режиму, жодне з соціально-економічних питань, про необхідність вирішення яких йшлося в чисельних заявах та прийнятих законах Директорії, не було втілено в життя. Це привело до того, що і цей уряд досить швидко втратив авторитет і підтримку народу, а за цим і владу.

Висновки дослідження. Таким чином, вітчизняне трудове законодавство виникло в Україні після Лютневої революції. Вагомий внесок у його розвиток внесли Центральна Рада, уряди Української держави та УНР. Політика українських урядів у сфері праці в 1917-1920 рр. була малоефективною. Це було пов'язано, по-перше, з відчуженням працівників від засобів виробництва. По-друге, національні уряди, передусім, реалізовували національну українську політику, не враховуючи при цьому соціальну структуру суспільства та соціально-економічні питання. По-третє, соціальна політика призводила до недооцінки проблем розвитку органів по регулюванню трудових відносин, що, на нашу думку, також було одним із чинників падіння урядів УНР, гетьманату П. Скоропадського та Директорії.

Список літератури: 1. *Александров Н. Г.* Советское трудовое право / Н. Г. Александров. – М., 1963. – 415 с. 2. *Андрусихин Б. І.* Робітнича політики українських урядів (1917-1920 рр.): автореф. дис...доктора іст. наук. – К., 1997. – 44 с. 3. *Андрусихин Б. І.* Робітнича політика українських урядів (1917-1920 рр.). – Дис...доктора істор. наук. – К., 1997. – 451 с. 4. *Божко В. М.* Генеза правового регулювання оплати праці / В.М. Божко. – Полтава, 2010. – 400 с. 5. *Велика історія України. До 1923 р.* – Львів-Вінніпег, 1948. – 968 с. 6. *Горкіна Л. П.* Михайло Іванович Туган-Барановський – мислитель, вчений, громадянин / Л. П. Горкіна. – К., 1994. – С. 3-55. 7. *Горошочек В. Я.* Трудовая политика Советской власти на Украине после перехода к нэпу / В. Я. Горошочек // Молодь і актуальні проблеми історичної науки (Зб. тез V суспільно-політичних читань 29-30 травня 1990 р., м. Київ). – К., 1990. – С. 77-80. 8. *Горшенин К. П.* Правовое регулирование труда рабочих и служащих в первый год Советской власти. / К. П. Горшенин. – М., 1939. – 104 с. 9. *Громова І. А.* До питання про діяльність Тимчасового робітничо-селянського

уряду України / І.А. Громова// Укр. іст. журн. – 1988. – № 4. – С. 100-113. **10.** *Державний вістник*. – 1918, 16 травня. – №1. **11.** *Дорошенко Д.* Ілюстрована історія України 1917-1923 рр.: [у 2 т.]. / Д. Дорошенко. – Т. 2. – К., 1992. – 349 с. **12.** *История государства и права Украинской ССР*. – [В 3-х т.]. / гл. ред.: Б. М. Бабий. – Т. 2. – К., 1987. – 296 с. **13.** *Кодекс законів про працю України* // Відомості Верховної Ради УРСР від 17.12.1971 – 1971 р., /Додаток до № 50/. **14.** *Колесников Б.* Профессиональное движение и контрреволюция. Очерки из истории профессионального движения на Украине. / Б. Колесников. – Х., 1923. – 411 с. **15.** *Конституційні акти України 1917-1920 рр.* Невідомі конституції України. – К., 1992. – 272 с. **16.** *Крейзель Ю.* Профессиональное движение и австро-германская оккупация / Ю. Крейзель. – К., 1924. – 346 с. **17.** *Реєнт О. П.* Робітники України в 1917-1920 рр. (соціально-політичні та економічні зміни). – Дис...доктора істор. наук. – К., 1994. – 458 с. **18.** *Скоропадський П.* Спогади. / П. Скоропадський. – К., 1994. – 434 с. **19.** *Слюсаренко А. Г., Томенко М. В.* Історія української конституції. / А. Г. Слюсаренко, М.В. Томенко. – К., 1993. – 192 с. **20.** *Сташків Б. І.* Теорія права соціального забезпечення: навч. посібник / Б. І. Сташків. – К.: Знання, 2005. – 405 с. **21.** *Ткаченко С. С.* Страйкова боротьба робітничого класу України на етапі буржуазно-демократичних революцій (1905 – лютий 1917 р.): автореф. дис... канд. іст. наук. – Дніпропетровськ, 1997. – 21 с. **22.** *Устав о промышленном труде (извлечение)* – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.hist.msu.ru/Labour/Law/ustav.htm>. **23.** *Христюк П.* Замітки і матеріали до історії української революції (1917-1920 рр.): [У 4 т.] / П. Христюк. – Т.IV. – К., 1996. – 331 с. **24.** *ЦДАВО України*, ф. 2600, оп.1. **25.** *ЦДАВО України*, ф.2857, оп.1. **26.** *ЦДАВО України*, ф.3305, оп.1.

Надійшла до редколегії 11.09.2013 р.

УДК 331.88 (47.71) : 341.223.1 «1917/1920»

Розвиток робітничого законодавства та органів регулювання трудових відносин у період діяльності українських урядів (1917-1920 рр.) / О. М. Олійник // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми історії України. – Харків: НТУ «ХПІ». – 2013. - № 61 (1034). – С. 84-93. Бібліогр.: 26 назв.

В работе исследуется история развития трудовых отношений в период деятельности правительств УНР и Украинского государства П. Скоропадского. Анализ соответствующих источников свидетельствует, что в исследуемый период отечественное трудовое законодательство соответствовало уровню наиболее развитых стран мира. Доказано, что одним из главных недостатков регулирования в сфере труда являлась несовершенная организационная система правительственных органов в сфере труда и особенно их местных органов.

Ключевые слова: трудовые отношения, сфера труда, трудовое законодательство, УНР, Украинское государство.

This article investigates the history of labour relations between the governments of the UNR and the Ukrainian state of P. Skoropadskii. Analysis of the sources analyzed in this research suggests that the domestic labour laws during the study period corresponded to the level of the most developed countries of the world. It is proved that the one of main drawback of control at work was an imperfect system of organization of government agencies in the world of work and their local authorities.

Keywords : labour relations , labour , labour laws , UNR , Ukrainian state.